

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Борис Тодоров Колев

Национален институт по геофизика, геодезия и география – БАН

върху дисертационния труд на тема:

„Интегрирано развитие на планинските райони – пространствени аспекти“
разработен от ПЛАМЕН ГЕОРГИЕВ ПАТАРЧАНОВ, докторант на самостоятелна
подготовка към Катедра „Социално-икономическа география“ при ГГФ на СУ „Св.
Кл. Охридски“, професионално направление 4.4. Науки за Земята, научна специалност
„Икономическа и социална география, Регионално и локално развитие“

I. Справка за кандидата:

Пламен Георгиев Патарчанов е роден на 17.04.10.1964 г. в гр. Велинград. Средното си образование получава в родния си град през 1982 г. През 1988 г. завършва Учителския институт в гр. Смолян със специалности история и география. От 1985 до 1988 г. е студент редовно обучение в ГГФ на СУ „Св. Кл. Охридски“, специалност „география“, като се дипломира в Катедра „География на населението и селищата“. Завършил е и 4-семестриален курс-квалификация по мениджмънт – профил „Териториално управление“ в Свободния факултет на СУ през 1992 – 1994 г. След завършването на висшето си образование е преподавател по география в СПТУ по Машиностроене в гр. Дупница и СДУ „Св. Кирил и Методий“ в гр. Бобошево. През 1994-1995 работи в НЦТР при МРРБ. От 1995 г. и досега е редовен асистент в Катедра „Социално-икономическа география“ на ГГФ. Преподавателската му работа включва четене на лекции и водене на семинарни занятия в бакалавърска степен по специалностите „География“, „Туризм“, „История и география“, „География и биология“ и „Стопанско управление“. Провежда занятия и в магистърските програми „Развитие и управление на селски райони“ и „Регионално развитие и управление“

II. Обща характеристика на дисертационния труд:

Представеният за рецензиране дисертационен труд е в обем от 175 страници текст, 10 страници списък с използваната литература и Приложения. Състои се от: Увод, пет глави и Заключение. В **Увода** докторантът е обосновал актуалността и изследователската теза и е определил обекта, предмета, целта, задачите, методите, ограниченията и трудностите при изследването. При аргументацията на актуалността на темата на дисертацията, докторантът много правилно изтъква, наред с други аргументи, и обстоятелството, че „Руралните и планинските райони, като съществена част от тях, са териториите, върху които се осъществява най-мощната пространствена политика на ЕС...” (стр. 3). **Обект на**

изследването са планинските райони на равнище NUTS 0 в европейски и национален мащаб, както и равнищата LAU 1 (общини) и LAU 2 (землища на населени места в планинските части на област Пазарджик). „Проучването на методическите основи при дефинирането, типологията и характеристиката на планинските райони на европейско и национално ниво, и проучване на възможностите им за интегрирано пространствено развитие на регионално и локално равнище в избрана моделна територия” (стр. 2-3) е определено като **предмет на дисертационния труд**. **Петте глави** на дисертацията представят същността на изследването. В **Заключението** докторантът систематизира констатациите и изводите произтичащи от извършеното изследване.

Мнението ми е, че тази **структура** осигурява необходимата логическа обвързаност между компонентите на дисертационния труд и способства за постигането на цялостност и завършеност на изводите от проведеното изследване.

Подборът на използваната научна литература и боравенето с библиографския апарат показват обстойното запознаване на докторанта с научните постижения в областта, която изследва, както и способността му да изразява и аргументира позиция по тях.

Дисертационният труд, разработен от Пламен Патарчанов е посветен на **актуална и значима тема**

Целта на дисертационното изследване е дефинирана на стр. 3. Тя е „да се проучат съвременните тенденции в социално-икономическото развитие на планинските райони в регионален и локален аспект и на тази основа да се изведат възможните приоритети на политиката за интегрирано развитие на територията на Пазарджишка област”.

За изпълнението на целта, докторантът е формулирал следните **8 изследователски задачи** (стр. 4):

1. „Изясняване на понятийно-терминологичните аспекти и теоретико-методологични основи на концепциите за развитие на планинските райони.
2. Преглед и анализиране на европейската и национална практика при изясняване същността и критериите за определяне и типология на планинските райони.
3. Анализиране на съвременните пространствени особености, социално-икономически проблеми и тенденции в развитието на планинските райони в ЕС и България.
4. Изясняване на пространствените особености в развитието и обхвата на планинските райони в Пазарджишка област.
5. Установяване на съвременното състояние на демографските процеси и селищното развитие в планинските райони на изследваната територия и оценка на основните демографски фактори, които им влияят.

6. Анализират се промените и съвременното състояние на секторната структура на стопанствата на планинските райони в проучваната територия във връзка с възможностите за интегрирано икономическо развитие.
7. Анализ на териториалната изграденост и състоянието на елементите на инфраструктурата в планинските райони като пространствена основа за интегрирано социално-икономическо развитие.
8. Разработване на основни насоки и приоритети за развитие на планинските райони, основаващи се на предложения за развитие на алтернативни стопански дейности, заетост и доходи за местното население”.

Дефинирани по този начин, изследователските задачи отразяват основните аспекти на изследването и в своята логическа обвързаност способстват за постигането на целта на дисертационния труд, въпреки че формулировката на някои от тях би могла да бъде по-прецизна. Считам, че **предмета, обекта, целта и задачите** на изследването очертават ясно насоките на изследователските търсения на докторанта.

Подбраният от докторанта методологически инструментариум се подчинява на определено вътрешно взаимодействие. Приемам, че приложената съвкупност от подходи и методи съответства на спецификата на обекта, предмета и целта на изследването, и е ориентирана към обхващане на изследователските възможности за реализиране, така че да се достигне до практически приложимо знание. Съгласен съм с определянето на **основната хипотеза на изследването**, според която „в социално-икономическото си развитие и възможностите за неговото интегриране, планинските райони в проучваната територия си приличат с редица планински райони в националното пространство, но се различават от огромната част на планинските райони в Европа” (стр. 4).

III. Оценка на научните и практически резултати на дисертационния труд

Глава I – Теоретико-методологични основи на изследването на планинските райони

В тази глава е направен полезен обширен преглед на основните теоретични концепции и подходи при изследванията на планинските територии, както и определянето на обхвата на понятията „планина” и „планински райони”. Ударението е поставено върху евристичните качества на интегрирания подход, интегрираната политика и интегрираното развитие на планинските райони.

Обърнато е внимание на идейната еволюция на насоките за развитие на планинските райони. Посочени са някои методологически аспекти по отношение на определянето на границите и обхвата на планинските райони в България и в границите на област Пазарджик.

Глава II – Планинските райони в Европа

В тази глава са разгледани европейските практики по отношение на географската идентификация на планинските райони в континента. Дисертантът показва много добро познаване на тази материя. Анализирани са досега прилаганата политика и нейните специфични разновидности в отделните основни планински страни и райони в Европа, както и мястото им в осъществяването на Общата земеделска политика на ЕС.

Глава III – Планинските райони в България

Тази глава е посветена на редица важни проблеми в развитието на тези части от територията на страната. Отначало е направен кратък преглед на изследванията на планинските райони. Критично, от авторски позиции не само са посочени, но са и анализирани националните критерии и показатели, както и нормативната база по отношение на определянето на географския обхват на тези райони. Извършен е и кратък анализ на промените в развитието на отделните планински райони и групи общини в граничните части от националната територия на страната. Ценни са някои изводи на докторанта сред които констатацията, „че цялата ни статистическа отчетност е поставена на административна основа. За българските условия, които се отличават с изключително географско разнообразие на много малка територия, тази практика със сигурност води до сериозни изкривявания на реалната картина в организацията на територията и социално-икономическото развитие на планинските райони” (стр. 74). И продължава на същата стр. 74 – „Все по-необходимо е въвеждането на статистически наблюдения и отчетност на основните природни и социално-икономически явления и процеси, протичащи в ниските териториални равнища – кметства, населени места и техните землища”. Компетентно са разгледани и основните финансови инструменти за развитието на планинските райони на страната.

Глава IV – Планинските райони в Пазарджишка област

Тази част от дисертацията на Пламен Патарчанов започва с авторска типологизация на планинските части на областта въз основа на собствено модифицирани критерии по схемите на Sorus и Price. След тази кратка методическа част дисертантът компетентно и доста подробно анализира демографското, селищното, стопанското и инфраструктурното състояние, административното и социално обслужване и проблеми на двата планински района на областта – Родопски и Средногорски. На анализ е подложен и разполагаемия природен и стопански потенциал на тези части от територията на областта.

Глава V – Перспективи за интегрирано развитие на планинските райони в Пазарджишка област – пространствени модели, основни насоки и приоритети

Въпреки малкия си обем от само пет страници, тази глава е най-ценната и най-важната в цялата дисертация. В нея се съдържат няколко кратко формулирани, но ценни предложения. Докторантът Пламен Патарчанов предлага създаване на **”хоризонтални и вертикални (йерархични) кълъстери”** с цел увеличаване на синергичния ефект на реализираните политика за развитие. Той предлага и създаване на **„организационна структура (например „съвет за развитие”), която да изпълнява координиращи и работни функции при реализация на дейностите”** по отношение на интегрираното развитие на планинските части от територията на Пазарджишка област. В тази глава, въз основа на направените изследователски анализи, са открити 9 основни стратегически насоки, които са вътрешно структурирани чрез конкретни приоритети, които според мен са целесъобразни (стр. 166-168).

В **заклучението** са представени по същество, накратко, и като обобщение основните резултати от проведените емпирични изследвания. В него е представена и собствена, на дисертанта дефиниция на понятието „планински район” (стр. 174-175).

IV. Оценка на публикациите по дисертацията

За участието си в процедурата Пламен Патарчанов е представил две самостоятелни публикации. Едната от тях е на английски език - The mountain areas in Bulgaria. Second International Conference “Global changes and new challenges of 21 century”, Sofia ,2005, а втората е на български език - Политики за развитие на планинските райони в Европейския съюз – регионални и локални особености. Сб. Доклади от юбилейна научно-практическа конференция „Модернизация на икономиката – макроикономически, финансови и социални аспекти”, т. III, Свищов, 2008. Според мен, в представените научните публикации фактически е отразена в значителна степен същността на дисертационния труд, както и отделни проблемни моменти, разработвани в него.

V. Оценка на научните и практически резултати и приноси на дисертационния труд

В представения от Пламен Георгиев Патарчанов дисертационен труд на тема **„Интегрирано развитие на планинските райони – пространствени аспекти”**, постигнатите научни и научно приложни приноси, са:

1. Адаптирана е методика за класификация на планинските райони и е приложена към моделна за българските условия територия.
2. Типологизирани са планинските общини в изследваната територия за нуждите на пространственото планиране и развитие.

3. Извършен е анализ и оценка на потенциала за интегрирано развитие на планинските райони в Пазарджишка област.
4. Формулирани са основни насоки и приоритети за интегрирано развитие и приоритети за интегрирано развитие на планинските райони в Пазарджишка област.
5. Предложена е дефиниция на понятието планински район
6. Приложената методика за класификация и типологизиране на планинските общини и формулираните основни насоки за интегрирано развитие, които могат да намерят конкретно приложение в лекционния курс и семинарните занятия по няколко дисциплини към магистърската програма „Регионално развитие и управление”. Авторефератът съответства структурно и съдържателно на дисертационния труд.

Така формулираните научни приноси на кандидата са дело на **самостоятелни и целенасочени научни изследвания. Те доразвиват и обогатяват в теоретичен и практичен аспект съществуващото научно познание** в сферата на изследванията на планинските райони и тяхното интегрирано развитие с останалите части от територията на България и специално на област Пазарджик.

VI. Критични бележки и препоръки

При процеса на рецензиране на дисертационния труд се откриха и някои **пропуски и бележки**, които следва да бъдат отбелязани:

- На места има допуснати технически грешки в основния текст на дисертацията. Например, на стр. 43 е посочено, че о.Мадейра е част от Испания, а той е автономна единица на Португалия.

- Първите глави са по-скоро обзорни и биха могли да не бъдат толкова обемисти. Фактически те заемат една трета от общия обем на дисертацията.

- Би било по-подходящо някои от предложенията да бяха включени в Глава Пета, а не в заключението. Това се отнася за агробизнес клъстерите, териториалният обхват на хоризонталните и вертикалните клъстери и включените в тях общини, както и за посочените паралели в развитието на българските планински райони и тези на ЕС. Собствената дефиниция на понятието „планински район” би било по-добре да се помести в Глава Първа, която е посветена на теоретичните въпроси, защото създаването на своя дефиниция е теоретичен принос, обогатяващ изследователския инструментариум на този географски сегмент. В шестия принос трябва да се премахне думата „могат”. Не е било нужно да се този използва модален глагол. Не само „могат”, но постигнатите резултата **ТРЯБВА** да се използват в преподавателската работа на колегата.

Направените бележки нямат съществено отражение върху качествата на дисертационния труд. Считам, че той представлява оригинално самостоятелно извършено изследване.

VII. Заключение:

Въз основа на запознаването ми с представените анализи и изводи в глави I, II, III, IV и V, давам **своята положителна оценка** на представения дисертационен труд на тема **„Интегрирано развитие на планинските райони – пространствени аспекти”**, както и **на посочените в него приноси**. Считам, че той показва задълбочените познания на дисертанта в тази област на социално-икономическата география и способността му да провежда самостоятелни научни изследвания. Дисертационният труд и постигнатите приноси съответстват на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за приложението му, както и на съответният Правилник на СУ”Св. Кл. Охридски”. Това са и съображенията ми да предложа на Уважаемите членове на Научното жури да вземат решение **за присъждане на Пламен Георгиев Патарчанов ОНС „Доктор”** научната специалност **„Икономическа и социална география, Регионално и локално развитие”**.

24.06.2015 г., гр. СОФИЯ

Рецензент: .....

проф. д-р Борис Колев